

RADICS RUDOLF

A LEGERE-ÉRZÉS NÉPSZERŰSÍTÉSE AZ OKTATÁS KÜLÖNBÖZŐ SZINTJEIN

RECENZÍÓ PETRES CSIZMADIA GABRIELLA ÉS N. TÓTH ANIKÓ
LEGERE – MÓDSZERTANI KÉZIKÖNYV A MODERN IRODALOM-
TANÍTÁSHOZ C. KÖTETÉRŐL

Az új technológiák és digitális eszközök térhódítása nagymértékben hozzájárult az olvasási szokások, s így a hagyományos értelemben vett olvasási stratégiák módosulásához. Ennek fényében nem meglepő, hogy napjainkban az olvasáskészség fejlesztésére irányuló törekvések nagy hangsúlyt kaptak az oktatás különböző szintjein. 2006 decemberében fogadták el az Európai Parlament és Tanács az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákról szóló ajánlását. Ezen kulcskompetenciák egyike az anyanyelvi kommunikáció, amely szűkebb értelemben magába foglalja az olvasási-szövegértési és szövegalkotási kompetenciákat is. E kompetenciák nem csupán a háromévente megrendezésre kerülő PISA-felmérés, de a kreatív-alkotó módon megvalósuló pedagógiai folyamat során is hasznosulnak. Az irodalomórák keretén belül például hozzájárulnak a szépirodalmi szövegek mélyebb jelentéstartalmának feltárásához, s így a különféle olvasási stratégiák elsajátításához. Továbbá elősegítik az értelmező olvasás szokásának kialakulását és az olvasmánnyal való személyes kapcsolat létrejöttét. E készségek és képességek elsajátítása, fejlesztése azonban korántsem könnyű feladat. Az olvasási szokásokra és az olvasói ízlésre vonatkozó felmérések eredményei ugyanis a diákok olvasás iránti elkötelezettségének hiányáról, illetve a klasszikus (kanonikus) irodalmi alkotások iránti érdektelenségről tanúskodnak. A hazai (és a magyarországi!) irodalomoktatás helyzetét csak tovább nehezíti, hogy a középiskolai irodalomórákon sajnos mind a mai napig csekély súllyal szerepel (a diákokhoz nyelvileg és temati-

kailag is közelebb álló) kortárs magyar irodalom témaköre, amely az érvényben lévő tantervekben is csupán korlátozott órászámban jelenik meg. Pedig kortárs irodalmunk jeles alkotóinak művei nemcsak a diákok kulturális-szellemi horizontjának kiszélesedését, de a hatékony szövegértéshez, olvasásértéshez szükséges befogadási, olvasási stratégiák megismerését, valamint effektív alkalmazását is elősegítik.

Ezen állapotok változtatására rendkívül jó lehetőségeket kínál Petres Csizmadia Gabriella és N. Tóth Anikó *Legere – Módszertani kézikönyv a modern irodalomtanításhoz*¹ c. kötete, amely nem csupán korszerű alternatívákat kínál a szlovákiai magyar irodalomoktatásban (is) megszokott kronologikus és pozitivisták szemlélet kizárólagosságával szemben, de a kötetben közölt feladatok megoldása során a diákok olyan szöveg- és befogadásközpontú olvasati stratégiákat is elsajátíthatnak, amelyek az irodalmi alkotások élményszerű befogadásán túl az olvasási készségek, valamint a szövegalkotási-szövegértési kompetenciák fejlesztését egyaránt elősegítik. A középiskolások irodalomoktatásával foglalkozó gyakorló pedagógusok, illetve tanárjelölt egyetemi hallgatók számára szerkesztett kézikönyv a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Karának Magyar Nyelv-és Irodalomtudományi Intézete gondozásában jelent meg. A formailag és tematikailag is sokszínű kötet a 2011 óta meghirdetett Legere Irodalmi Verseny feladatlapjainak elméleti és módszertani aspektusait járja körül.

A kézikönyv szerkezetileg három részre tagolódik. Az első fejezet (*Mód-*

szertani keret) az irodalmi verseny működései elveivel, célcsoportjaival, témaköreivel (Kosztolányi Dezső, Örkény István, József Attila művei stb.) és az egyes fordulók során vissza-visszatérő feladattípusokkal (feleletválasztó, villámkérdések, interpretálás, relációanalízis stb.) ismerteti meg az olvasót. A kötet második, legterjedelmesebb részét (*Feladatgyűjtemény*) a korábban már bemutatott feladattípusok alkalmazási lehetőségeinek ismertetése adja. E fejezet a verseny egyes fordulóira kidolgozott feladatlapokat közli. A tudatosan és gondosan összeállított feladatlapok lehetséges megoldásai pedig a harmadik fejezetben (*Megoldások*) olvashatók.

Ahogy a kézikönyv előszavából is sejthető, a hiánypótló munka elméleti háttérét pedagógiai szempontból a konstruktivista pedagógia pozíciója adja, vagyis az a nézet, miszerint a tanulás és a tudás aktív konstrukciós folyamat eredménye, irodalomtudományi szempontból pedig elsősorban a befogadásközpontú irodalomelméletek alkotják. A befogadásközpontú irodalomtanítás a befogadó olvasási tapasztalatait helyezi az irodalomról való gondolkodás középpontjába. Az olvasó aktív közreműködésére alapozó modell elsősorban a megértés folyamatosságára és alkotó jellegére kíván rámutatni, ugyanakkor a mű és az olvasó közötti párbeszéd fontosságát is hangsúlyozza. Az aktív értelmezési folyamat jelentőségét hangsúlyozó modell megkívánja a hagyományos tanári szerep újraértelmezését, ahogy a diákok részéről a személyes értelmezői keretek fejlesztését. Az értelmezői keret kialakításában kiemelkedő szerephez jut a konstruktivista tanu-

A recenzió megírása során a szerző a magyarországi Collegium Talentum ösztöndíjában részesül.

¹ PETRES CSIZMADIA Gabriella – N. TÓTH Anikó, *Legere – Módszertani kézikönyv a modern irodalomtanításhoz*, Nyitra: Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra, 2020.

lásszemlélet, amely az új tudás marandóvá válását az újonnan szerzett információk kognitív sémákba való beépülésével magyarázza. A konstruktivista elméletalkotók a tanulást aktív folyamatnak tartják, s elhatárolódnak az objektivista ismeretelméleti felfogásoktól. E tanulásszemlélet, kiegészülve a befogadásközpontú irodalomtanítási modellel, nagyban meghatározza a kötetben szereplő 28 feladatlap elméleti és módszertani hátterét. A szerzők a PISA-felmérések módszertanával összhangban a szöveg feldolgozásának három szintjét jelölik meg, e szintek egyben gondolkodási művelettípusként is értelmezhetők: *hozzáférés és visszakeresés, értelmezés és integráció, valamint reflexió és értékelés. A hozzáférés és visszakeresés műveletére irányuló feladatok a diákok ismeretszerző képességének fejlesztésére, továbbá a visszakereső műveletek gyakorlására helyezik a hangsúlyt (feleletválasztó, villámkérdések, párosítás). Ezzel összefüggésben említhetők még az értelmezés és integráció műveletére irányuló feladatok. Ezen feladatok az ismeretanyag felismerésére, azonosítására, illetve a fogalmak meghatározására (versfelismerés, szereplőazonosítás, szómagyarázat stb.) fókuszálnak. A diákok kritikai gondolkodásának fejlődését segítik elő többek között az összefüggések rendszerezésére, valamint az egyes jelenségek kibontására és magyarázatára szolgáló feladatok (interpretálás, rejtvények stb.), valamint a paratextuális elemeket interpretáló gyakorlatok (címmagyarázat, illusztráció). A reflektálásra és értékelésre irányuló feladatok a reláció-analízisre, a hibás adatok korrekciójára ösztönzik a diákokat (hibajavítás, kakukktojás, komparatív jellegű feladatok). A kreatív-produktív gyakorlatok a diákok részéről pedig az olvasmány kreatív feldolgozását, továbbgondolását (szövegalkotás, sajátos kommunikáció gyakorlat stb.) igénylik. A feladatlapok nagy hangsúlyt fektetnek még a szövegértés gondolkodási műveleteit mozgósító, különböző művészeti ágak párbeszédére épülő feladatokra (kétlépcsős feladatok, háromlépcsős feladatok stb.) is.*

Petres Csizmadia Gabriella és N. Tóth Anikó szerzőpáros kézikönyve rendkívül hasznos, a középiskolai irodalomoktatás szempontjából hiánypótló munka. A feladattípusok változatosak, biztosítják az ismeretszerzést, a rögzítést és a gyakorlás lehetőségét,

teret engedve az alkotó jellegű, kreatív munkának. Emellett alkalmasak az egyéni, csoportos és frontális munkaformában történő feldolgozásra is. Számos érv szól amellett, hogy a *Legere – Módszertani kézikönyv a modern irodalomoktatáshoz* c. feladatgyűjteményt alkalmazzuk a konstruktivista tanulásszemléleten alapuló befogadásközpontú és kompetenciafejlesztő irodalomtanulási folyamatban. Egyrészt ilyenkor a feladatok megoldása során a diák nem passzív befogadó, hanem a tanulási-tanítási folyamat aktív, alakító részese, másrészt egy olyan módszertani ötlettárról van szó, amely az irodalomtörténeti- és elméleti ismeretek elsajátításán túl a saját tudás konstruálására és a logikus, kreatív gondolkodás fejlesztésére is jelentős hatással van. A kötet további fontos hozadéka, hogy a feladatok mintául is szolgálhatnak más tananyagok feldolgozásához.

Ízelítő a kötetben található feladatokból:

I. A hozzáférés és visszakeresés műveletére irányuló feladatok

KINEK A SZTORIJA?

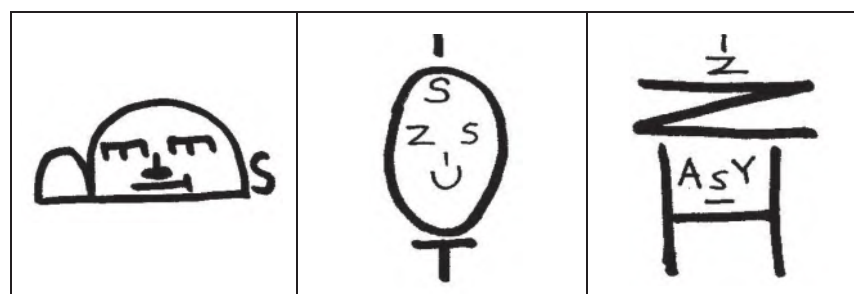
Kiemeltünk néhány jellegzetes eseményt Grendel Lajos Nálunk, New Hontban c. regényéből. Jelöljétek X-szel, a felsorolt szereplők közül ki szerepel az alábbi sztorikban!

	beteljesületlen szerelem	órakegyegés	lábmosás	pökhöndi bazgornyaevés	hosszú kihallgatás	szappanvásárlás
New Hont polgármestere						
Mariska néni						
Kálmán bácsi						
Iván						
Borbála						
Tóbiás Lajos						
Szabó Pisti						
Sztyepan Fjodorovics						
Csavargók						

II. Az értelmezés és integráció műveletére irányuló feladatok

KALLIGRAMOK

Mely szlovákiai magyar költőket rejtik az alábbi betűarcok? Melyikük a kakukktojás? Miért?

I. II. III.
 Kakukktojás:
 Indoklás:

III. Reflektálásra és értékelésre irányuló feladatok

EGYMÁSBA GABALYODÓ TÖRTÉNETINDÁK

Az alábbi szövegben kissé módosult és összegubancolódott néhány Csáth-novella szála. Jegyezzétek le a felismert novellák címét a felbukkanás sorrendjében (figyelem: bizonyos címek akár ismétlődhetnek is!), majd soroljátok fel azokat a történetelemeket, amelyek nem fordulnak elő az eredeti novellákban, illetve ferdített-átalakított formában szerepelnek itt – ez utóbbiak mellé írjátok oda eredeti változatukat is!

Irén egy tolvajkulccsal beengedte az öregasszony elhanyagolt udvarába a fiúkat, mert szerették volna tanulmányozni az ott lakó tüskés varangyot. A bokrok közül hamarosan kivillantotta szúrós tekintetét a keresett állat, mely hörgött, mint egy krokodilus. Mindenki hátrahőkölt, csak Balla Pistát kápráztatták el olyannyira a különleges növények, hogy belefújt a bársonyos szirmú kúrtvirágba. Valamennyiük megrökönyödésére a béka lánnyá változott. Katerina! – kiáltott fel a városbíró fia, mire a lány sárga topánkájában tánkra perdült Zöldivel. Közben egy bagoly hátán megérkezett a három Wass-fiú is azzal az üzenettel, hogy hamarosan kezdődik a világraszóló cirkuszi előadás, amiből nem maradhatnak ki. Fel is kerekedtek hát. A műsorban a legnagyobb tapsot Szladedek és Susek bohócok kapták, de a fiúkra Irma kötél-táncos tett lenyűgöző hatást. Este belopóztak a szobájába, és csodálatuk jeléül liliumokkal szórták tele az ágyát.

A novellák címe a felbukkanás sorrendjében:

Az idegen történetelemek:

A torzított-átalakított történetelemek:

IV. Kreatív-produktív gyakorlatok

VERSBARKÁCSOLÁS

Barkácsoljatok költeményt versforgácsokból! Az alábbi Radnóti-szövegdarabok mindegyikét használjátok fel tesszőleges sorrendben, de természetesen saját versmondataitokkal vegyítsétek,

illetve egészítsétek ki őket! Választhatok kötött vagy szabad formát! Az elkészült költeménynek határozzatok meg a műfaját!

A versforgácsok:

a tüskös rét közepén, karmol folyton a bú, s nem menekül, álmatagon, halovány hajnal, mint kísértet, az ég is émelyeg, pillangó gondolat, arany gözők, nyurga mosolygás.

A saját vers:

V. Összetett vagy kevert feladatok

HAMISSÁGOK

Húzzátok ki a hamis állításokat József Attila műveivel kapcsolatban. Az igaz állítások előre lentebb kijelölt betűiből egy címet olvashattok össze. Mit tudtok a megoldásról?

1. A *Mama* című vers a *Medvetánc* című kötet záróversét képezi.
2. Vágó Márta emlékirata részletesen beszámol a *Mama* c. vers születésének körülményeiről.
3. A *Kései sirató* című vers jeremiádszerű siratóéneke.
4. A *Kései sirató*ban megjelenik a „Má-sik” halálának témája és az egymásra vetülő halál motívuma is.
5. Az *Eszmélet* című vers az öntudatnál levés állapotát, az ébrenlélet rögzíti.
6. Az *Eszmélet* című vers versszakainak önálló címei vannak.
7. Az *Óda* című vers ihletője József Attila édesanyja volt.

8. Az *Óda* című versben a tájlíra eljárásai szerepelnek.

9. A *Születésnapomra* című vers valójában rögtönzésből fakadó bökvers.

10. A *Születésnapomra* című versében megemlékezik szeretett tanáráról, Horger Antalról.

A műcím kódjai (A kétjegyű mássalhangzó 1 betűnek számít):

Az 1. igaz állítás 2. szavának 1. betűje:

.....

Az 1. igaz állítás 6. szavának 7. betűje:

.....

Az 2. igaz állítás 3. szavának 3. betűje:

.....

Az 2. igaz állítás 7. szavának 7. betűje:

.....

Az 3. igaz állítás 2. szavának 1. betűje:

.....

Az 3. igaz állítás 3. szavának 3. betűje:

.....

Az 4. igaz állítás 4. szavának 4. betűje:

.....

Az 4. igaz állítás 5. szavának 1. betűje:

.....

Az 4. igaz állítás 6. szavának 3. betűje:

.....

Az 5. igaz állítás 2. szavának 11. betűje:

.....

Az 5. igaz állítás 6. szavának 3. betűje:

.....

Mit tudtok a műről?:

.....

.....

